

Φτώχεια και λιτότητα στην Ελλάδα της κρίσης: Η ενδυνάμωση του νεοφιλελευθερισμού και η συρρίκνωση του συστήματος κοινωνικής προστασίας.

Χρίστος Παπαθεοδώρου*

Η παρατεταμένη ύφεση στην Ελλάδα έχει αποτυπωθεί στην δραματική επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης μεγάλου τμήματος του πληθυσμού και στην ραγδαία αύξηση των φαινομένων της φτώχειας και της αποστέρησης. Αντί όμως να οδηγήσει σε αμφισβήτηση του κυρίαρχου παραδείγματος οργάνωσης και διαχείρισης της οικονομίας, αποτέλεσε το πρόσχημα για περαιτέρω ενδυνάμωση του νεοφιλελευθερισμού και προώθησης των πολιτικών λιτότητας, απορρύθμιση της αγοράς εργασία και περιορισμού των δαπανών για κοινωνική προστασία. Το αίτημα για παρεμβάσεις στην κοινωνική πολιτική ώστε να καταστεί πιο αποτελεσματική στην αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κρίσης στον πληθυσμό δεν θα έπρεπε να αμφισβητήσει το βασικό πρότυπο των νεοφιλελεύθερων πολιτικών διαχείρισης της οικονομικής κρίσης. Στο κυρίαρχο λοιπόν διάλογο η κρίση στην Ελλάδα δεν αντιμετωπίζεται ως ενδημικό χαρακτηριστικό των καπιταλιστικών οικονομιών αλλά ως απομονωμένο γεγονός που αντανακλά εσωτερικές αδυναμίες και κακοδιαχείριση, ενώ ενοχοποιούνται οι δημόσιες δαπάνες και ιδιαίτερα οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας για την γιγάντωση του δημόσιου χρέους. Επιπρόσθετα η φτώχεια και η αποστέρηση ανάγεται σε ατομικό πρόβλημα θεωρώντας ότι αντανακλά την χαμηλή παραγωγικότητα των ατόμων λόγω κυρίως των επιλογών τους σε εκπαίδευση και εξειδίκευση. Ως συνέπεια, στην κυρίαρχη ρητορεία και στην ατζέντα πολιτικής σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο, ο στόχος της κοινωνικής πολιτικής (κοινωνικής προστασίας) σταδιακά περιορίζεται από την προαγωγή της κοινωνικής ευημερίας στην αντιμετώπιση της ακραίας αποστέρησης μέσω παροχών που δίνονται με έλεγχο πόρων των δικαιούχων (όπως το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα). Τα μέτρα πολιτικής που επιβάλλονται μέσω των μνημονιακών δεσμεύσεων οδηγούν σε περαιτέρω συρρίκνωση του ελληνικού συστήματος κοινωνικής προστασίας και στην μεταστροφή του σε υπολειμματικό, στα πρότυπα των φιλελεύθερων καθεστώτων. Σύμφωνα με τα εμπειρικά δεδομένα, συστήματα κοινωνικής προστασίας που χαρακτηρίζονται από καθολικού τύπου παροχές είναι πιο αποτελεσματικά (αξιοποιώντας του ίδιους πόρους) στην προαγωγή της κοινωνικής ευημερίας και την αντιμετώπιση της ανισότητας και της φτώχειας από ό,τι συστήματα που βασίζονται σε παροχές που δίνονται μέσω του ελέγχου πόρων των δικαιούχων. Στην συγκεκριμένη παρουσίαση αναλύονται οι επιπτώσεις της κρίσης και των πολιτικών λιτότητας στην φτώχεια και την αποστέρηση στην Ελλάδα στο πλαίσιο μιας συγκριτικής ανάλυσης με τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ. Μέσα από μία προσέγγιση Πολιτικής Οικονομίας, ελέγχονται τα βασικά επιχειρήματα της κυρίαρχης ρητορείας για την οργάνωση και διαχείριση της οικονομίας και της κρίσης, εστιάζοντας στην επίπτωση που οι απόψεις αυτές και οι απορρέουσες πολιτικές έχουν στην φτώχεια και στις συνθήκες διαβίωσης του πληθυσμού. Η αποτελεσματικότητα των πολιτικών για την αντιμετώπιση της φτώχειας και

* Καθηγητής Κοινωνικής Πολιτικής
Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
E-mail: ch.papatheo@gmail.com
Web: <https://christospapatheodorou.com>

της αποστέρησης (αλλά και της ίδιας της κρίσης) που προωθούνται σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο και πρυτανεύουν στην κυρίαρχη ρητορεία δεν επιβεβαιώνεται εμπειρικά. Οι πολιτικές αυτές έχουν οδηγούν στο στιγματισμό των αποδεχτών, σε αποκλεισμούς και σε υψηλό γραφειοκρατικό κόστος διαχείρισης. Επιπρόσθετα οδηγούν την εμπορευματοποίηση σημαντικού μεριδίου βασικών αγαθών και υπηρεσιών για το επίπεδο διαβίωσης των νοικοκυριών. Αναλύοντας την επίδραση βασικών μακροοικονομικών-θεσμικών παραγόντων αποκαλύπτεται ότι η εφαρμογή των πολιτικών λιτότητας επιδεινώνουν τις επιπτώσεις της κρίσης στην φτώχεια και την αποστέρηση. Τέλος επισημαίνεται η σημασία της κοινωνικής προστασίας ως οργανικό κομμάτι της μακροοικονομικής πολιτικής, κάτι που αγνοείται στον κυρίαρχο διάλογο. Σε αντίθεση με τις νεοφιλελεύθερες αντιλήψεις της κυρίαρχης ρητορείας σε εθνικό και υπερεθνικό (ΕΕ) επίπεδο, το σύστημα κοινωνικής προστασίας μέσω της υψηλής τιμής των δημοσιονομικών πολλαπλασιαστών που έχουν οι σχετικές δαπάνες, μπορεί να έχει καθοριστική επίδραση στην προώθηση της οικονομικής μεγέθυνσης. Στο πλαίσιο αυτό κοινωνικές μεταβιβάσεις σε χρήμα με έλεγχο πόρων των δικαιούχων (όπως το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα) είναι λιγότερο αποτελεσματικές από καθολικές παροχές και ιδιαίτερα μεταβιβάσεις σε είδος. Ο πολλαπλασιαστής που αφορά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις σε είδος είναι πολύ πιο υψηλός από τον πολλαπλασιαστή που αντιστοιχεί στις μεταβιβάσεις σε χρήμα. Το ΑΕΠ της χώρας θα μπορούσε να ενισχυθεί αφενός με μια ανακατανομή πόρων από τις μεταβιβάσεις σε χρήμα προς τις μεταβιβάσεις σε είδος και αφετέρου με ένα πακέτο ευρύτερης ενίσχυσης της κοινωνικής προστασίας. Κατά συνέπεια, η ενίσχυση του συστήματος κοινωνικής προστασίας μέσω της επιλογή ενός κατάλληλου μίγματος πολιτικών, στο πλαίσιο παραδειγμάτων που εμφανίζονται πιο αποτελεσματικά στην διαχείριση των διαθέσιμων πόρων, θα μπορούσε να έχει ευεργετικές επιπτώσεις τόσο στην προαγωγή της κοινωνικής ευημερίας και στην άμβλυση της φτώχειας και της αποστέρησης όσο και στην ενίσχυση της ίδιας της οικονομικής μεγέθυνσης.